

**«HVA HAR ROMERNE NOEN GANG GJORT FOR OSS I NORD-NORGE?»
OM MULIGE FORBINDELSER MELLOM ROMERRIKET
OG DET NORDLIGSTE NORGE**

Per-Bjarne Ravnå

Som antikkhistoriker i Nord-Norge støter man av og til på oppfatninger om at antikkens historie er mer underholdende og eksotisk enn relevant og nødvendig. Det er for så vidt forståelig. Det er langt fra Nord-Norge til Middelhavet, og det er ikke lett å forestille seg at kunnskaper om gresk og romersk historie skal være nødvendige for å forstå nordnorsk historie. Til tross for den store avstanden er det likevel gjort flere funn som viser at gjenstander med opprinnelse i Romerriket fant veien helt opp til de nordnorske kystene. De mest spektakulære funnene er et drikkebeget i glass fra en grav i Bø i Vesterålen, en gedigen bronsekjele funnet i en myr ved Bjarkøy og rester av klær, som høyst sannsynlig var produsert i de nordvestlige provinsene i Romerriket, funnet i en våpengrav i Steigen. I tillegg kommer glassperler og spillebrikker av glass fra forskjellige gravfunn langs hele den nordnorske kysten.¹ I denne artikkelen vil jeg undersøke om kunnskaper om romersk historie er relevant for å forstå hva slike funn kan si oss om nordnorsk fortid. Jeg vil gjøre det ved å ta tak i våpengraven fra Steigen, og se om det å plassere dette funnet i forhold til romersk historie kan gi oss bedre forståelse av nordnorsk historie.

Romerriket i norsk og skandinavisk arkeologi

Norske arkeologer har lenge vært oppmerksomme på mulige forbindelser til Romerriket, og funn av romerske gjenstander får oppmerksomhet i mange sammenhenger. En mye brukt innføringsbok om Jernalderen i Norge åpner kapitlet om romertid med en rekonstruksjon av Romas sentrum fra keisertiden, og en fin oversikt over Romerrikets historie.² Omtaler av våpengraver trekker gjerne fram at de gravlagte kan ha gjort tjeneste i den romerske hæren, studier av stornaust leker med tanken om at inspirasjonen til naust kan ha kommet fra grekernes vedlikehold av sine krigsskip, og det har vært foreslått at de norske ringtunene kan være inspirert av romernes amfiteatre.³ Slike forslag er interessante og inspirerende, men de blir sjeldent fulgt opp med nærmere undersøkelser av hvordan kontakter mellom Norge og Romerriket kan ha artet seg i praksis. Dermed er situasjonen den at det blir både for mye Romerriket og for lite Romerriket i norsk arkeologi. Romernes imperium blir et diffust mulighetenes land bortenfor horisonten – en større sammenheng som man gjerne trekker inn, men som man aldri bruker til noe. Kanskje har eventyrlystne menn fra våre forblåste og frostherjede fjorder opplevd selve Roma! Mer nøyaktig hva det kan innebære, er det få som har prøvd å finne ut av.

I dansk og svensk arkeologi befinner spørsmålet om kontakt med Romerriket seg i en annen dimensjon. Her er mengden funn med tilknytning til Romerriket rett og slett

¹ Opprinnelsen til slike småting er vanskelig å plassere, men det er gode sjanser for at de stammer fra Romerriket, se Storli 2000, 86.

² Solberg 2000, 66 ff.

³ Solberg 2000, 116; Storli 2000, 89, 91; Storli 2006, 86; Grimm 2001, 63–64; Armstrong 2000, 116.

overveldende. De mest imponerende samlingene av romerske våpen på verdensbasis stammer fra danske myrfunn, og skattefunn fra Gotland står for en betydelig del av de kjente romerske myntene i verden i dag. Danske og svenske arkeologer har naturlig nok utgitt mye litteratur om forholdet mellom Sør-Skandinavia og Romerriket.⁴ Deres forestillinger om forholdet til romerne er både dristigere og mer presise enn norske arkeologers omtale av forbindelsene nordover til Norge. Himlingøje på Sjælland har blitt framstilt som sentrum for et lite imperium støttet og vedlikeholdt av romerne som et bevisst grep i en romersk politikk for å skape en lynavleder for nordgermanske angrep.⁵ Fyn blir lansert som et sentrum for romersk handel, frekventert av romerske skip, mens en svensk arkeolog hevder at skandinaviske krigere har oppnådd romersk statsborgerskap etter tjeneste som soldater.⁶

Til tross for overbevisningen om tette bånd til romerne, ser det dessverre ut til at interessen for Romerriket stort sett stopper på grensen også for danske og svenske arkeologer. De praktiske vilkårene for germanske krigeres tjeneste i Romerriket blir sjeldent undersøkt, og muligheter og begrensninger i romersk handel blir lite berørt.⁷ Resultatet er et påfallende skille i litteraturen om kontakten mellom Romerriket og «de nordlige barbarene», som folk fra våre skandinaviske områder gjerne blir betegnet som. Nordiske arkeologer er ofte entusiastiske, og ser for seg strie strømmer av unge, staute germanere som flokket til den romerske hæren, mens spesialister på romersk historie enten er totalt uinteresserte eller rett og slett skeptiske.⁸ Denne situasjonen er i seg selv et argument for at større interesse for romersk historie i skandinaviske forskningsmiljøer vil være en fordel. I alle fall for de sydlige delene av Skandinavia – men hva med Nord-Norge? Kan kunnskaper om Romerriket gi oss bedre forståelse av Nord-Norge? Vi skal ta utgangspunkt i våpengraven fra Steigen, og se om det å plassere krigeren som er gravlagt her i forhold til romersk historie, vil kunne bidra til å kaste nytt lys over utviklingen på våre kanter.

En staut steigenværing fra Europa

I løpet av 1950-tallet grov konservator Harald Egenæs Lund ut tre gravhauger på Bø i Steigen. I en av haugene befant det seg en manns- og en kvinnegrav. Mannsgraven inneholdt et rikholdig og godt bevart våpenutstyr med et langsverd, to spydodder – en fra et kastespyd med mothaker og en fra en lanse – ett skjold og to pilspisser. I tillegg fantes det en gullring, og rester etter klær pluss et enkelt leirkar. Kvinnegraven var mindre utstyrt, men inneholdt en spenne i sølv. Både våpnene fra mannsgraven og spennen fra kvinnegraven tyder på en datering til midten av 200-tallet.⁹ Våpnene har paralleller over hele Skandinavia, og sammensetningen – med sverd, skjold og to forskjellige spyd – er typisk for en måte å krige på som ser ut til å ha vært utbredt over hele Europa mens kontinentet var dominert av romerne.¹⁰ For å være mer nøyaktig, så er dette utstyret egnet til kamp i organiserte formasjoner.

Soldatene stilte opp skjoldkant i skjoldkant, og taktikken var innrettet mot å bryte opp veggen av beskyttende skjold. Først har man brukt langdistansevåpen, som pil og bue og steinkasting. Deretter har man brukt kastespyd som festet seg i skjoldene og gjorde dem vanskeligere å manøvrere, så har man stukket med lanser mellom skjoldene og til slutt har man gått i nærkamp med sverd for å hugge og stikke der man kunne komme til. Dette var en form for kamp som ser ut til å ha vært i bruk over hele Europa mens Romerriket bestod, men

⁴ Se for eksempel Bjørklund og Hejll 1996; Storgaard 2001b; Jørgensen, Storgaard et al. 2003.

⁵ Storgaard 2001a, 104.

⁶ Rausing 1987, 131.

⁷ For et hederlig unntak, se Grane 2013.

⁸ Lee 2007, 84–85; James 2005, 273–279.

⁹ Slomann 1959, 8–16; Storli 2000, 96.

¹⁰ Ystgaard 2014, 140.

som forsvant og ble erstattet med geriljatakikk og smågruppe-sammenstøt etter at det vestlige Romerriket gikk i oppløsning.¹¹ Germanere og romere hentet inspirasjon til våpen og kampteknikker fra hverandre, og mange av våpnene som er funnet i germanske graver har vært produsert ved romerske verksteder. Ingen av våpnene fra graven i Steigen kan spores sikkert tilbake til selve Romerriket, men tilknytningen til den generelle germanske krigerkulturen ble understreket allerede da funnet ble publisert.¹²

Hvis vi ser på våpnene isolert, er den sterkeste tilknytningen til Romerriket indirekte gjennom de nære forbindelsene mellom den germanske krigerkulturen og Romerriket. Dette blir spesielt tydelig illustrert av skjoldbullen. Den er av en form som har vært brukt vidt og bredt i Norden og på kontinentet i denne perioden. I denne sammenhengen er det mest interessante med den at den er av bronse. På bakgrunn av forholdet mellom skjoldbuler av sølv, bronse og jern i våpenfunnene i Illerup mose, ser det ut til at de germanske hærene har vært organisert i øverste ledere, mellomledere og vanlige krigere – og at tallforholdet mellom de forskjellige gruppene har vært det samme som i den romerske hæren.¹³ Det ser med andre ord ut som om krigeren i Steigen hadde militær rang som offiser i mellomsjiktet, og at han hadde det fra en germansk hær organisert etter romerske prinsipper.¹⁴

Våpnene, og den rangen som skjoldbullen representerer, kan vår mann ha fått i en hær rekruttert fra Norge.¹⁵ I vår sammenheng er de mest interessante gjenstandene i dette funnet stoffrestene fra mannsgraven. De er av en type stoff som ble produsert i de nordvestlige delene av Gallia, og som har vært brukt i militære drakter over hele Romerriket.¹⁶ Etter min mening er dette en sterk indikasjon på at mannen fra Steigen selv har hatt nærkontakt med den romerske hæren – på den ene eller andre måten. Så vidt jeg vet finnes det ingen sikre spor etter handel med klær fra Romerriket til Norge. Man kan selvsagt tenke seg at flotte plagg kan flyte nordover som gaver gjennom nettverk av stormenn, men vil det ha skjedd med et plagg som alle mulige soldater over hele Romerriket marsjerte rundt i? Ville ikke klær gitt som gave til en personlig forbindelse ha hatt et mer eksklusivt preg? Siden mannen ble begravd i klærne, sammen med våpnene som illustrerte statusen som respektert kriger, er det sannsynlig at de hadde symbolsk verdi som et minne om en ærerik fortid som kriger i fjerne strøk. Jeg tror han selv har hatt klærne med fra de nordvestlige provinsene av Romerriket, enten som krigsbytte fra en fallen fiende eller som et av plaggene han fikk utdelt som soldat i den romerske hæren. Uansett må han på et tidspunkt ha vært virksom som kriger eller soldat i Romerriket eller tett opp til den romerske grensen.

Alt i alt identifiserer gjenstandene i graven mannen fra Steigen som en germaner sterkt preget av Europa. Våpnene er typiske for en germansk krigerkultur som vokste fram i møtet med Romerriket, og strakte seg over hele Nord-Europa. Klærne han ble begravd med var produsert i de nordvestlige provinsene av Romerriket, og forbindes vanligvis med den romerske hæren. På den bakgrunnen er det vanlig å gå ut fra at den gravlagte har gjort tjeneste i den romerske hæren. Spørsmålet blir om det er mulig å gå lenger enn denne generelle antakelsen? Vil nærmere kjennskap til romersk historie gjøre det mulig å si noe mer nøyaktig om hva slags erfaringer mannen kan ha gjort i Romerriket, hva slags kulturelle impulser han

¹¹ Ystgaard 2014, 142.

¹² Slomann 1959.

¹³ Jensen, Jørgensen et al. 2003, 314.

¹⁴ Vi kan selvsagt ikke vite sikkert om forholdet mellom gravgodset og den gravlagtes praktiske livserfaringer var én til én i dette samfunnet. Begravelser sier vanligvis mer om de etterlatte enn om den døde. I vår sammenheng har det imidlertid liten betydning om det var den gravlagte selv, eller andre i slekten eller de nære omgivelsene, som hadde ervervet klærne og gjenstandene. Resonnementene om hvordan klær og gjenstander kan ha vært ervervet, og hva det kan si om mulige forbindelser mellom Steigen og Romerriket, blir uansett de samme.

¹⁵ Carnap-Bornheim og Ilkjær 1999, 137.

¹⁶ Storli 2006, 86, Bender Jørgensen 1997, 5, 8.

kan ha hatt med seg hjem og hva disse impulsene eventuelt kan ha å si for vår oppfatning av nordnorsk historie? For å finne ut av dette, må vi prøve å plassere mannen innenfor sannsynlige rammer ut fra det vi vet om germansk og romersk historie. Første etappe blir reisen fra Steigen og ned til grenseområdene langs Rhinen. En ting er at den gravlagte krigeren ser ut til å ha vært i Romerriket, men for å komme seg dit har han høyst sannsynlig beveget seg via kontakter blant germanerne som bodde nærmere grensen.

Fra Steigen til Romerriket

Forholdene langs Romerrikets nordgrenser varierte. Fred og fordragelighet var like vanlig som ran og røverier. Grensefortene, med forlegninger på opptil tusen mann, skapte befolkningssentre med store behov for varer av alle slag. Soldatene etablerte familier, og rundt fortene vokste det fram egne bosettinger med håndverkere og handelsmenn. På den måten vil en forlegning med noen hundre mann ha gitt grunnlag for et helt lite bysamfunn. På steder hvor romerne etablerte administrative sentre, kunne det også vokse fram byer av betydelig størrelse. Dagens Trier og Köln har sitt opphav i romersk grensepolitikk. Både små og store bosettinger rundt fortene var deler av et økonomisk system som var til fordel for grenseområdene. Soldatene fikk betalt av keiseren, som hentet ressursene sine i form av skatter fra hele imperiet. På den måten fungerte den romerske hæren som en omfordelingsmekanisme som trakk inn overskudd fra de sentrale delene av Romerriket, og pøste det ut som forbruk langs grensene. I første omgang var det den romerske befolkningen i provinsene som nøt godt av omfordelingen, men de germanske områdene langs grensene hadde også nytte av økonomiske ringvirkninger. Jordbruket ble tilpasset markedene knyttet til de romerske forlegningene, og funn av mynter og bruksgjenstander tyder på at de germanske samfunnene i stor grad ble integrert i den romerske økonomien. Uten sentral styring, og med sterk fokus på stormenn og krigerfølgene deres, var det imidlertid ikke nok med gjennomgående vekst og velstand for å holde de germanske samfunnene på fredens smale sti.

Når sjansene bød seg, hvis romernes grenseforsvar ble svekket på grunn av indre strid eller nødvendige omdisponeringer av troppene, var krigerske germanske grupper raskt på farten med røvertokter i større og mindre skala innover i imperiet. Midten av 200-tallet var nettopp en slik urolig tid. Fra keiser Severus Alexander ble myrdet og erstattet av Maximilian i 234 e.Kr., til Diokletian startet en storstilt reorganisering av den romerske staten rundt 284 e.Kr., var Romerriket i en nesten permanent tilstand av borgerkrig. Store hærstyrker ble gjentatte ganger trukket tilbake fra grensene for å brukes mot konkurrerende keiserpretendenter. I 260 e.Kr. etablerte Postumus et uavhengig gallisk keiserdømme. Noe av bakgrunnen var problemene den sentrale keisermakten hadde med å beskytte de nordvestlige provinsene mot germanske røvertokter. I perioden 258–260 e.Kr. brøt frankiske og alamanniske grupper gjennom grensene og herjet så langt sørover som til Spania og Milano. Man kan lett forestille seg at vår mann fra Steigen kan ha deltatt i disse begivenhetene.

Før han kom så langt, må han imidlertid ha reist langt og forholdt seg til mange forskjellige germanske grupper. Det er lite sannsynlig at en ung mann fra Steigen reiste alene ut i den store verden på måfå. En erfaren kriger med kontakter blant germanske stormenn, kan ha organisert en gruppe eventyrlystne unge menn og fungert som leder for følget. Krigergraver med spor av lignende utstyr som graven i Steigen, tyder på at slike reiser ikke var uvanlige – verken i Nord-Norge eller i andre deler av landet.¹⁷ Hvis vår mann startet fra Steigen, er det rimelig å tro at han reiste med et følge rekruttert fra Steigen, Vesterålen og Lofoten – og de kan ha plukket opp flere reisefeller på turen sørover. Hvis vi tenker oss et følge på ti til tjuo unge menn, i en robåt av omtrent samme type som Nydamskipet, så bør det være et rimelig realistisk scenario.

¹⁷ Holberg og Hutchinson 2009, 116.

En slik gruppe kan ha fulgt mange forskjellige ruter ned til grenseområdene. Hva slags rute vi bør forestille oss, er avhengig av hva slags nettverker vi velger å tro de var knyttet til. Både romere og germanere var vant til å manøvrere i forhold til nettverker av stormenn som kontrollerte hver sine følger av tilhengere og avhengige. Tilreisende krigere fra nord vil sannsynligvis ha orientert seg via forbindelser med germanske stormenn med kontakter langs grensen. Her må de ha hatt mye å velge mellom. En opplagt mulighet er maktsenteret ved Himlingøje på Sjælland. Her tyder uvanlig rikt utstyrte graver på at en fyrstefamilie med nære bånd til Romerriket kontrollerte noe som har blitt betegnet som et «imperium», med støtte fra avhengige stormenn rundt om i Danmark og de sydlige områdene av Norge og Sverige.¹⁸ Maktthaverne i Himlingøje vil ha vært i stand til å formidle kontakter til både germanske ledere og framstående romerske embetsmenn.

En reise via Sjælland vil ha gjort det mulig for følget å fortsette over land fra dagens Schleswig eller ro østover og følge Oder ned mot grensen. Siden det ikke finnes spor etter kontakter til det danske senteret i materialet fra Steigen, velger jeg imidlertid å ikke forfølge denne muligheten – men heller gå ut fra at gruppen har hatt kontakter direkte ved grensen. I så fall vil den mest sannsynlige ruten være ned langs vestkysten av Jylland og inn langs Elben. Hvis de fulgte Elben, vil de ha kommet inn i områdene som på 200-tallet ble dominert av Alemannerne.¹⁹ Hvis de i stedet fulgte kysten sørover og rodde opp Rhinen, vil de ha kommet i kontakt med medlemmer av det frankiske forbundet. Begge deler er mulig. I perioden fra 165 til 260 e.Kr. var skipstrafikken langs kysten mellom Rhinen og de skandinaviske områdene økende.²⁰ Mye tyder på at sjøreiser langs Europas vestkyst var enklere i romersk tid enn i dag, på grunn av roligere værforhold.²¹ Hvis de reiste innover Rhinen, kan de også ha hatt direkte kontakt med romerske militærleirer for å verve seg, men det er mindre sannsynlig enn at de slo seg sammen med lokale germanere. Romerske embetsmenn var hierarkisk innstilt og foretrakk å forholde seg til lokale ledere, heller enn å ha med den vanlige befolkningen å gjøre.

Jeg velger å tro at vår mann fra Steigen og reisefølget hans rodde oppover Elben heller enn Rhinen, rett og slett fordi det vil ha vært den korteste veien. Lederen deres var sannsynligvis en erfaren mann, med kontakter blant alemanniske stormenn. Kanskje har de hatt med gaver fra framstående kontakter nordpå, kanskje har lederen deres hatt forbindelser med ham fra tidligere ekspedisjoner. Hva som så skjedde, vil ha vært avhengig av hvordan forholdene langs grensene var akkurat da.

En nordlending i keiserens klær

Det må være rimelig å tro at en gruppe krigere nordfra har vært ivrige etter å komme i aksjon så raskt som mulig. Uansett hvordan vi plasserer dem i tid, vil de ha hatt to muligheter – enten å gå i tjeneste hos romerne eller å slutte seg til alemanniske ledere som herjet romersk territorium. En periode som alemannisk røver er en realistisk mulighet, men det er ingen ting i selve gravfunnet som peker på dette som det mest sannsynlige scenarioet. Utstyret i graven har et nesten spartansk preg. Bortsett fra en gullring og våpnene, er det ingen eksotiske kostbarheter. Hvis den gravlagte hadde brukt ungdomstiden til å herje vidt og bredt ned gjennom Europa, hvor sannsynlig er det da at den eneste suveniren han satt igjen med var alminnelige romerske soldatklær? Stoffrestene peker mot en periode som soldat i den romerske hæren. Han kan ha gjort begge deler, men vi skal konsentrere oss om hva slags opplevelser han kan ha hatt som romersk soldat.

¹⁸ Storgaard 2001, 98, 104.

¹⁹ For spørsmålet om når en sammenslutning kjent som Alemannerne vokste fram som en faktor i dette området, se Drinkwater 2007, kap. 2.

²⁰ Morris 2010, 117.

²¹ Carreras og Morais 2012, 421–422.

Det er lett å forestille seg at den romerske hæren var gjennomført enhetlig og systematisk organisert, men slik var det ikke. Romerne var dyktige og systematiske administratorer, men nøkkelen til suksessen var en pragmatisk evne til å tilpasse systemene etter forholdene. Organiseringen av hæren var ikke noe unntak, og romernes militære system var overraskende fleksibelt. Den tradisjonelle ryggraden i hæren var legionene. På 200-tallet kan en legion ha omfattet mellom tre og fire tusen mann. Legionene var forbeholdt romerske borgere. I tillegg besto hæren av et stort antall mindre avdelinger kalt *auxilia* – et uttrykk som opprinnelig betydde «hjelpetropper». *Auxilia* var organisert som kohorter, med mellom fire og åtte hundre mann i hver – avhengig av hva slags type kohort det var. *Auxilia* var åpne både for borgere og ikke-borgere. Ut over legioner og *auxilia*, benyttet romerne også avdelinger kalt *numeri*. *Numeri* ble brukt om flere forskjellige mindre enheter – gjerne med bare et par hundre mann.²² *Numeri* fylte forskjellige funksjoner, fra å bemanne mindre grenseposter til å utføre rekognosering og etterretning. Både legioner, *auxilia*, og *numeri* var en del av hæren og ble kommandert av romerske offiserer med provinsforvaltere og i siste instans keiseren som øverstkommanderende. Det hendte også at større og mindre grupper utenfor imperiet kunne bli trukket inn som allierte tropper for spesielle militære kampanjer. Slike grupper ble vanligvis kommandert av sine egne ledere, og avtalene ble inngått mellom disse lederne og den romerske keiseren eller hans representanter. En ung kriger fra Steigen kunne teoretisk sett ha blitt innrullert både i *auxilia* og en *numerus* – og han kunne selvfølgelig ha vært del av en gruppe germanske allierte som kjempet for romerne under sine egne ledere.

Auxilia var mer standardiserte avdelinger enn *numeri*. Blant de trekkene som fulgte en fastsatt standard, var tjenestetiden som var på tjuefem år. I et samfunn hvor gjennomsnittlig levealder var mellom førti og femti år, må tjuefem års tjeneste ha fortonet seg som «for resten av livet». Militærleirene var egne samfunn. Soldatene hadde gjerne familie i bosetningene som vokste fram rundt leirene, og menn kunne bli født, leve hele sitt liv og dø i hæren. Alle som ble vervet inn i *auxilia* vil ha blitt sosialisert inn i dette samfunnet. Blant ferdighetene alle soldater måtte lære seg, er latinsk språk og visse grunnleggende ferdigheter i lesing og kanskje også skrijving.²³ All kommando foregikk på latin, og en soldat vil neppe ha fungert uten en rimelig god forståelse av dette språket. I tillegg var den romerske hæren i stor grad et skriftbasert system. Ordre ble oversendt som skriftlige beskjeder, og rapporter ble avgitt skriftlig. Lister over hvem som hadde utført vakter og andre plikter, ble ført dag for dag og oversikter over hver enkelt soldats lønn og gjeld for utlevert utstyr, ble skrevet ned og arkivert.²⁴ Kunngjøringer ble slått opp skriftlig, og inskripsjoner og grafitti florerte i og rundt leirene. En menig soldat kan ha fungert uten å lese og skrive, men for å stige i gradene – og for å ha en følelse av å følge med – vil det ha vært nødvendig.

Numeri var ikke en egen type avdeling, men en løselig betegnelse på avdelinger som ikke passet inn i noen annen kategori.²⁵ Mange av dem hadde navn etter stammer eller folkeslag utenfor Romerriket, og ser ut til å ha blitt opprettet med rekrutter fra gruppene de hadde navn etter.²⁶ Etter hvert ble de fleste av dem vedlikeholdt med rekrutter fra andre stammer også, slik at de fleste vil ha bestått av en blanding av soldater fra forskjellige folkegrupper med nære kontakter til Romerriket. Det er kjent to *numeri* med *germanicianorum* – i navnet, og flere andre med navn fra stammer kjent fra områdene nord og øst for Rhinen. En avdeling i

²² En eldre oppfatning bygger på at *numeri* var grupper av ikke-romerske krigere vervet til innsats i krig gjennom avtaler med lederne og under kommando av de samme lederne, Rausing 1987, 129. Uttrykket *numeri* kunne brukes om slike styrker, men det omfattet vanligvis tropper etablert og rekruttert av romerne selv og ledet av romerske offiserer, jf. Southern 1989, 89.

²³ Haynes 1999, 169, 171.

²⁴ Vegetius, 2.19.

²⁵ Southern 1989, 81–82.

²⁶ Southern 1989, 86–89.

Britannia ser også ut til å ha hatt navnet fra det germanske mansnavnet Notfrid.²⁷ Mange *numeri* var knyttet til små grensefort, og har sannsynligvis gjort samme type vaktjeneste som legionene og *auxilia* i de store fortene. Andre har hatt mer spesialiserte oppgaver, som for eksempel etterretning innover i de frie germanske områdene.²⁸ Hvor lang tjenestetiden var, ser ut til å ha variert.²⁹ Det var mulig å verve seg i en *numerus* for adskillig kortere tid enn de tjuefem årene som var standard for *auxilia*. Hvor sterkt romaniserte soldatene i en slik avdeling vil ha blitt, må også ha variert. Det ser ut til at *numeri* vanligvis ble kommandert av romerske offiserer, så soldatene må ha lært seg grunnleggende latin. Skrift var også sentralt i administrasjonen av avdelingene, så en viss motivasjon for å lære lesing og skrijving vil ha vært til stede her også. Hvis mannskapene hovedsakelig bestod av en bestemt folkegruppe, vil det likevel ha vært begrenset hvor sterke innslag av den mer standardiserte romerske militære kulturen de har blitt utsatt for.

For å plassere en eventyrlysten kar fra Steigen i dette systemet, er vi avhengige av mye gjetting – men noen muligheter er mer sannsynlige enn andre, og igjen vil nærmere plassering i tid ha en viss betydning. Hvis vi plasserer ham før 250 f.Kr., vil jeg si at det er mest sannsynlig at han tjenestegjorde i en *numerus*. Årsaken til at jeg velger bort *auxilia* er den lange tjenestetiden. Hvis en tjue år gammel mann binder seg til å tilbringe tjuefem år som grensevakt i områdene sørvest for Rhinen, hvor store er da sjansene for at han noen sinne velger å reise hjem igjen?³⁰ Vi kjenner skjebnen til flere dimitterte romerske soldater gjennom innskrifter på gravsteiner, og det ser ut til at de fleste slo seg ned der de hadde tjenestegjort.³¹ Jeg mener dette gir grunn til å gjette vekk tjeneste i *auxilia*, og heller se nærmere på mulighetene for kortere tjeneste i en *numerus*. Jeg mener også det er grunn til å gjette vekk tjeneste i en rent germansk gruppe ledet av germanske offiserer. Årsaken til det er igjen restene etter romerske militære klær. En rent germansk gruppe vil ha brukt sitt eget utstyr. Siden vår mann fra Steigen ikke var spesielt lokalkjent, er det videre rimelig å gå ut fra at han tjenestegjorde i en avdeling som gjorde alminnelig grensetjeneste heller enn etterretning eller andre spesialtjenester. Det vil bety at han kontrollerte handelsmenn og andre som passerte over grensen, at han var med på utrykninger når andre germanere tok seg over grensen for å røve – og at han bidro til å opprettholde ro og orden i området på generell basis. Hvor stor avdelingen har vært er umulig å si, men den har neppe vært mindre enn to hundre mann.

Hvis vi plasserer oppholdet langs Rhinen i tiden etter 250 e.Kr. endrer bildet seg en del. Indre strid og økt press mot grensene gjorde at Romerriket nærmet seg full oppløsning. I 260 e.Kr. gjorde øverstkommanderende ved Rhinen, Postumus, opprør og etablerte seg som keiser over et eget gallisk keiserrike. Han vervet store mengder germanske soldater, både for å forsvare grensene mot andre germanere – og for å kunne møte angrep fra den sentrale keiseren. I en slik periode med endringer og uro, er det grunn til å tro at man har lempet på systemene. Tjeneste i *auxilia* behøver ikke ha betydning tjuefem år, og grensene mellom *auxilia* og *numeri* kan ha vært flytende. Sannsynligvis har de fleste avdelingene tatt til seg alle rekruttene de kunne komme over, og en germaner fra Steigen kunne like gjerne ha havnet i en *auxilia* som en *numerus*. Dermed øker mulighetene for at han ble utsatt for sterkere romanisering.

De urolige forholdene vil også ha hatt betydning for hvordan livet i militærleirene artet seg. Mens tiden før 250 f.Kr. vil ha vært preget av rutiner – vil tiden fra 260 e.Kr. helt fram til 284 e.Kr. ha vært mer preget av militære operasjoner i fullt alvor. Vår mann kan ha vært med på å

²⁷ Southern 1989, App. 1, 132–138.

²⁸ Southern 1989, 135.

²⁹ Southern 1989, 105.

³⁰ Tjueårsalderen ser ut til å ha vært en vanlig alder for å verve seg, men det finnes også eksempler på at rekruttene var yngre, jf. Campell 1994, 13, 34–38.

³¹ James 2005, 275.

slå ned germanske angripere i 260 e.Kr., han kan ha vært med på sammenstøtene mellom Postumus hær og den sentrale keiserens styrker i 264 e.Kr., og han kan ha vært med på å slå ned et opprør av keiserkandidaten Laelius og legionen han kommanderte i 268 e.Kr. Alle disse sammenstøtene omfattet konfrontasjoner med tusenvis av mann på hver side. Legioner, *auxilia* og *numeri* vil ha vært samlet under samme kommando, og deltakerne vil ha fått et inntrykk av hvordan delene i det militære maskineriet kunne fungere sammen.

I tillegg til de rent militære opplevelsene, vil han også ha hatt muligheten til å oppleve forholdsvis store byer. For alt vi vet, kan han ha besøkt selve Roma, men de usikre forholdene og motsetningene mellom det galliske og det sentrale keiserdømmet gjør ikke dette spesielt sannsynlig. Det er imidlertid godt mulig at han besøkte Trier, som var romernes administrative hovedby nord for Alpene – og som keiser Postumus sannsynligvis gjorde til hovedstad i det galliske imperiet. På 300-tallet var Trier verdens femte største by, med opp mot hundre tusen innbyggere, en hippodrom som rommet tjue tusen og et teater som rommet atten tusen tilskuere.³² Rester etter enorme offentlige badeanlegg er fremdeles synlige. Byen var ikke fullt så stor rundt midten av 200-tallet, men den var likevel Nord-Europas viktigste sentrum og et godt eksempel på den romerske verdenens høyt utviklede bykultur.

Inntrykk fra den store verden

Hva kan vi så gå ut fra at en mann fra Steigen satt igjen med av inntrykk? Først og fremst må livet i leiren i seg selv ha gjort inntrykk. For en mann fra Nord-Norge må et gjennomorganisert samfunn med hundrevis av mann boende tett sammen ha vært nytt og fremmed. Romerne hadde utviklet kunsten å bygge effektive militærleirer gjennom mange hundre år. Oppbyggingen fulgte et grunnleggende mønster med et administrativt hovedkvarter i sentrum – og innkvartering for soldatene på rekke og rad utover i leiren. Rundt var det bygget palisader eller murer, vanligvis med en port midt på hver av de fire sidene. Disse mønstrene gjaldt for både *auxilia* og *numeri*, og det vil ha gjort liten forskjell hvor vår mann havnet. Det samme gjelder kommandostruktur og språk. Begge typer avdelinger var ledet av romerske offiserer, så det er sannsynlig at vår mann har vært nødt til å lære seg en del latin. I og med at han ble begravd med et skjold med skjoldbule av bronse, er det også fristende å gjette at han hadde lært seg litt lesing og skriving. Bronsen tyder på at han hadde rang som mellom-offiser i germanske militære sammenhenger, og det er mulig å tenke seg at han oppnådde en slik plassering senere fordi han hadde erfaring som leder fra den romerske hæren. Det vil han neppe ha fått uten å kunne forholde seg til skriftlige beskjeder og ordrer.

Et sentralt trekk ved livet i romerske militærleirer var hard fysisk trening. Romersk krigskunst var basert på at soldatene kunne utføre bevegelser og manøvrer automatisk. Det krevde jevnlige og rutinepregede øvelser. En militær håndbok oppgir også at soldater måtte trenes i å svømme, å hoppe høyt og langt og å bære tungt.³³ Slike treningsidealer forutsetter en stående hær av yrkessoldater, og det var det bare Romerriket som hadde på denne tiden. Dermed må opplevelsen av å bli formet som en del av et militært maskineri ha vært nytt og annerledes for en nordnorsk rekrutt. I tillegg ble romerske soldater også brukt som arbeidskraft på forskjellige byggeprosjekter som var i myndighetenes interesse. Veier, akvedukter, broer og tunneller er blant prosjektene soldater kunne brukes til. Dermed kan det tenkes at vår mann også fikk med seg en del erfaringer med romerske byggeteknikker.

Bortsett fra praktiske sider ved livet i leiren, er det også enkelte kulturelle trekk det kan være verdt å merke seg. Romerske soldater har høyst sannsynlig vært politisk opplyste og orienterte. Båndene mellom soldater og keisere var tette. En keiser kunne overleve konflikter med senatet, men ingen keiser overlevde alvorlige konflikter med soldatene. I løpet av 200-

³² Fischer 2010, 287.

³³ Vegetius 1.1,9,10,19; 2.23.

tallet var det stort sett soldatene som hadde kontroll over utnevningen av keisere, og de sivile myndighetene spilte en marginal rolle. Forskjellige hæravdelinger utnevnte sine egne kommandanter til keisere, med konkurrerende keisere og borgerkrig som resultat. Disse tilstandene var farlige for både keiserne og soldatene. På den positive siden, sett fra soldatenes synspunkt, tvang usikkerheten keiserne til å være ekstra rundhåndet med soldatene – og raue pengeutbetalinger var et vanlig fenomen. Rent bortsett fra at utbetalingene hjalp på soldatenes økonomi, må disse forholdene ha gjort soldatene levende interesserte i keiserens maktspill. Flere konfrontasjoner mellom keiserkandidater endte med at soldatene til den ene myrdet sin egen keiser og gikk over til motstanderens side. Det må bety at soldatene fulgte nøye med og vurderte styrkeforhold, lederegenskaper og andre fordeler mellom de forskjellige keiserkandidatene. Bak slike vurderinger må det ha ligget intense diskusjoner rundt om i militæroleirene. Det er vanskelig å forestille seg at man kunne være del av et slikt miljø gjennom lengre tid, uten å utvikle en viss forståelse for mekanismene bak militær og politisk makt i Romerriket.

I tillegg til erfaringene som fulgte av å være en del av det militære maskineriet, kommer selvfølgelig også inntrykkene fra det sivile samfunnet. Godt utbygde bysamfunn, akvedukter, vannrør og vannreservoarer, bruer, drenerte veier, havneanlegg med store lagerstasjoner, avansert og forretningsmessig jordbruk, pengeøkonomi, bruk av skrift i bøker, dokumenter og nær sagt på alle mulige vegger og tak, bygging med murstein og takstein av tegl – kort sagt en avansert urban kultur. En velorganisert produksjon av klær og bruksgjenstander og godt utbygde handelsnettverker i og utenfor Romerriket sørget for vareflyt av dimensjoner som ikke ble nådd igjen før langt opp i middelalderen. Romersk produksjon av metaller var på et nivå som Europa ikke så igjen før i løpet av 1600-tallet.³⁴ Som rikets største organiserte forbruker var hæren en viktig drivkraft for både produksjon og handel, og som en del av hæren kan vår mann fra Steigen ha hatt en god posisjon for å iaktta hvordan romernes handel artet seg.

Hjem til Steigen igjen – og hva så?

Gjør de sammenhengene jeg nå har prøvd å tenke mannen fra Steigen inn i noen forskjell for forståelsen av utviklingen i Nord-Norge? Er øvelser som dette nyttige for nordnorsk historie? En slik vurdering vil alltid komme an på øyet som ser. Det er ingen epokegjørende oppdagelser å peke på her, men etter min mening gjør en slik tankelek det mulig å foreta en del avgrensninger. På den ene siden er det klart at den romerske forbindelsen ikke kan ignoreres. Gitt at stoffrestene i graven stammer fra romerske soldatklær, så er det meget mulig at en sentral mann i Steigen rundt midten av 200-tallet har hatt førstehånds kjennskap til den romerske hæren. På den andre siden, så betyr ikke dette nødvendigvis at han levde tjuefem år i Romerriket og kom hjem som naturalisert romer med romersk statsborgerskap.

En ting vi ikke kommer utenom, er imidlertid at han har hatt militære erfaringer fra en profesjonell hær der soldatene har vært små brikker i et større system. Han må ha skjønnet verdien av rutinemessig militær trening og systematisk organisering, og han har vært vant til å forholde seg til klare hierarkier både i militære og sivile sammenhenger. Ut over dette er det ikke sikkert at de politiske diskusjonene han har vært med på i hæren, har gjort så stor forskjell for måten han har tenkt rundt politikk og makt. I bunn og grunn kan keiserne på 200-tallet e.Kr. ha fortonet seg som forvokste germanske stormenn, av samme type som krigslederne som vokste fram i frankiske og alemanniske områder på den tiden. Keiseren sørget for soldatenes ve og vel, mot at soldatene støttet ham – og for en germaner kan dette forholdet ha vært ganske likt forholdet mellom germanske ledere og krigerfølget deres. Forskjellen ligger i dimensjonene, og politiske diskusjoner blant romerske soldater kan ha

³⁴ Ward-Perkins 2005, 94–95.

gjort vår mann oppmerksom på de nivåene av makt som en hierarkisk organisasjon kan gi lederen så lenge han har soldatenes lojalitet. Det er rimelig å tro at erfaringene har gjort ham til en kunnskapsrik pådriver i de prosessene mot klarere hierarki og større grad av militarisering som vises i det skandinaviske arkeologiske materialet fra perioden.

I og med at våpengraven i Steigen er nært knyttet til et ringtun fra samme periode, er det interessant å vurdere om erfaringer fra Romerriket kan ha betydning for tolkningen av disse anleggene. Det har for eksempel vært foreslått at ringtunene er resultatet av germanske oppfatninger av romerske amfiteatre.³⁵ Dette er et tilfelle der kjennskap til romersk historie bør mane til forsiktighet. Amfiteateret var en sentral institusjon i det romerske samfunnet. Kort fortalt var det en oval arena med tribuner rundt, og det ble brukt til flere forskjellige former for voldsunderholdning. Gladiatorkamper er den mest kjente varianten. Romere flest var intenst opptatt av gladiatorkamper, og soldater har sannsynligvis vært ekstra interesserte. Det kan se ut som om det fantes amfiteatre ved mange militærleirer.³⁶ De fleste var bygget i treverk, og var av beskjedne dimensjoner – men noen av dem var også imponerende anlegg i stein. Koblingen mellom soldater og gladiatører er imidlertid ikke så opplagt som man skulle tro.

Gladiatører var slaver, og statusen deres var dobbel. På den ene siden var de elsket og beundret, men på den andre siden ble de sett ned på som ufrie uten krav på respekt. Soldater og gladiatører ble aldri blandet sammen, og det er ingen forbindelser mellom soldatenes våpentrening og gladiatorenes forestillinger.³⁷ Sammensetningen av gladiatorenes våpen var gjort for å øke underholdningsverdien og tvinge gladiatorene til å gjøre risikable og elegante manøvrer i arenaen – de var ikke egnet til praktisk kamp. Da Spartacus-opprøret startet med at en gruppe gladiatører flyktet fra fangenskapet, skaffet de seg skikkelige våpen i stedet for gladiatorvåpnene de hadde trent på å bruke.³⁸ Dette er forhold ved amfiteatrene som en germaner i romersk krigstjeneste vil ha kjent og forstått. Man kan kanskje forestille seg at en tilfeldig germansk turist i Roma ville bli så imponert over Colosseum at han ville bygge noe som lignet hjemme, men det er vanskelig å se for seg at en mann som hadde tjenestegjort i den romerske hæren i årevis ville ønske å bli assosiert med gladiatører. I og med at vår mann var yrkesmilitær med erfaring fra et svært og godt organisert militærvesen, er det imidlertid ikke umulig at han kunne ta initiativ til å bygge et militært anlegg. Kanskje kan det tenkes at ringtunene var samlings- og treningssteder for lokale soldater, men man må være forsiktig med å etablere en slik tolkning på likheter med romerske amfiteatre.

Av erfaringene med det sivile samfunnet, er forholdet til handel mest interessant. Mannen fra Steigen har blitt satt i forbindelse med handel, ut fra spekulasjoner om at oppholdet i Romerriket vil ha gjort ham kjent med hvilke varer som var etterspurt og hvor de kunne omsettes.³⁹ Den romerske hæren var avtaker av mange slags varer, og man kan tenke seg at soldater kunne opparbeide kunnskaper om hvordan dette markedet kunne utnyttes. Man kan også se for seg at personlige nettverker blant veteraner fra forskjellige deler av Romerriket kunne gi grunnlag til å drive handel. Problemet oppstår når man skal prøve å finne ut hva slags varer en mann fra Nord-Norge kan ha forsynt det romerske markedet med. Romerriket var i stor grad et østvendt rike, både kulturelt og økonomisk. Mange forskjellige kostbare varer ble importert fra Østen, mens varer fra nordvest er dårlig belagt i kildene.

Germanske låneord i latin begrenser seg til fire mulige varer – såpe, skinn, rav og «gås» – som muligens kan knyttes til dun.⁴⁰ Av disse fire varene er det kun rav som nevnes som

³⁵ Armstrong 2000.

³⁶ Wilmott 2008, 28.

³⁷ Wilmott 2008, 58.

³⁸ Plutarch, *Crassus* 9.1.

³⁹ Solberg 2000, 116.

⁴⁰ Wild 1976, 61.

verdifull handelsvare i skriftlige kilder. Skinn ble i en viss grad importert fra de nærliggende germanske områdene, men dette er varer som veier mye og tar stor plass, så det er vanskelig å se for seg frakt med robåt helt fra Nord-Norge. Det er ellers verdt å merke seg at hæren foretrakk å bruke geiteskinn til telt og annet utstyr, og de kan ha dekket behovet fra romersk produksjon i de østlige delene av riket.⁴¹ I senere perioder var pelsverk en viktig eksportvare fra Nord-Norge, men det ser ikke ut til at romerne har brukt pelsverk i noen særlig grad.⁴² Hvis mannen fra Steigen handlet med pelsverk, må det ha vært med germanske stormenn og ikke med romerne.

Dun og ull kan ha vært en mulighet. Edderdun kan komprimeres for frakt, og vil ha vært en eksotisk vare fra nord. Så vidt jeg vet er det imidlertid ingen kilder som tyder på at romerne importerte dun, bortsett fra låneordet for «gås». Ull stiller det seg litt annerledes med. Vi vet at hæren hadde stort behov for ull til soldatenes klær. Det ser for eksempel ut til at egne kapper av ull har vært helt sentrale for soldatenes drakt både rent praktisk og som en del av stilen.⁴³ Fra andre sammenhenger vet vi at romerne kunne frakte ull lange veier, hvis det ga dem den kvaliteten de var ute etter.⁴⁴ Hovedproblemet ved å se for seg handel med ull fra Nord-Norge til Romerriket er spørsmålet om frakt. Ull tar forholdsvis stor plass, og det er et spørsmål om det var lønnsomt å frakte en slik vare så langt med den tids nordnorske skipsteknologi.

Kan romerne noen gang gjøre noe for nordnorsk historie?

Hva kan vi så si etter disse spekulasjonene? Til tross for at mannen fra Steigen kan tenkes inn i dramatiske og spennende begivenheter i romersk historie, så endrer han ikke karakter. Han er og blir en nordnorsk germaner, selv om han kan ha hatt erfaringer fra den romerske hæren. Kunnskap om romersk historie revolusjonerer ikke forståelsen av nordnorsk historie, men på de relevante feltene kan den gjøre den mer konkret og nøktern. Tjeneste som romersk soldat betyr ikke nødvendigvis tjuefem år i Roma og romersk borgerskap, men sannsynligvis betyr det visse kunnskaper i latin og kjennskap til skrift. Noen år i den romerske hæren betyr ikke nødvendigvis et romersk verdenssyn, men det betyr ganske sikkert kontakter blant germanerne langs Rhinen og enda tettere koblinger til den kontinentale germanske kulturen. Mulighetene for handel mellom Nord-Norge og Romerriket, var ikke svært gode – men det kan ha vært noen få varer som var av interesse.

Informasjon om romersk historie leder ikke til oppsiktsvekkende oppdagelser om Nord-Norge, men vi får stødigere rammer å utvikle forståelsen av visse nordnorske funn innenfor. Innbyggerne i Nord-Norge i såkalt romertid hadde forbindelser til en kontinental germansk kultur med sterk tilknytning til Romerriket, og vi må kjenne til romerne for å forstå denne delen av vår historie. Hvis vi overser romersk historie i denne sammenhengen, risikerer vi å ende opp med enten å overse koblingene eller å drive ren ønsketenkning med hensyn til hva koblingene har betydd. Alt i alt understreker denne gjennomgangen av funnet i Steigen at Nord-Norge er en del av Europa. Slik var det på midten av 200-tallet e.Kr., og slik er det i dag. Slik bør det vel også fortsette å være, og nordnorske arkeologer og historikere kan bidra til det ved å gi nordnorsk historie realistiske og velbegrunnede koblinger til europeisk historie.

⁴¹ Groenman-van Waateringe 2009, 211.

⁴² Kolendo 1999.

⁴³ Elliot 2014, 60–61.

⁴⁴ Loane 1938, 34.

Litteratur

- Armstrong, N. J. «Tunanlegg og amfiteatre – hypotese om tunanleggenes opprinnelse.» *Primitive tider* 3 (2000): 102–118.
- Bender Jørgensen, L. «Fjernkontakt – frå Romarriket til Trøndelag.» *Spor – Fortidsnytt fra Midt-Norge* 12 (1997): 4–9.
- Bjørklund, E. og Hejll, L. (red.). *Roman Reflections in Scandinavia*. Roma: «L'Erma» di Bretschneider, 1996.
- Campbell, B. *The Roman Army 31 BC–AD 337: A Sourcebook*. London: Routledge, 1994.
- Carreras, M. C. og Morais, R. «The Atlantic Roman Trade during the Principate: New Evidence from the Western Façade.» *Oxford Journal of Archaeology* 31 (2012): 421–441.
- Drinkwater, John F. *The Alamanni and Rome, 213–496 (Caracalla to Clovis)*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- Elliot, P. *Legions in Crisis. Transformation of the Roman Soldier AD 192–284*. Stroud, UK: Fonthill Media, 2014.
- Fischer, S. «The Fall and Decline of the Roman Urban Mind.» *The Urban Mind: Cultural and Environmental Dynamics*. Red. P. J. J. Sinclair, G. Nordquist, F. Herschend, og C. Isendahl. Uppsala: Uppsala University, 2010. 277–294.
- Grane, T. «Roman imports in Scandinavia: their purpose and meaning?» *Rome Beyond Its Frontiers: Imports, Attitudes and Practices*. Red. P. Wells. Journal of Roman Archaeology, Supplementary Series 94. Portsmouth: J. of Rom. Arch., 2013. 29–44.
- Grimm, O. «Norwegian Boathouses from the Late Roman and Migration Periods. An analyses of their Military Functions.» *Military Aspects of the Aristocracy in Barbaricum in the Roman and Early Migration Periods: Papers from an International Research Seminar at the Danish National Museum*. Red. B. Storgaard. Publications from the National Museum, 5. København: Nationalmuseet, 2001. 55–66.
- Groenman-van Waateringe, W. 2009. «The Source of Hides and Skins for Roman Army Equipment.» *The Army and Frontiers of Rome: Papers Offered to David J. Brexex on the Occasion of His Sixty-Fifth Birthday and His Retirement from «Historic Scotland»*. Red. W. S. Hanson. Journal of Roman Archaeology, Supplementary series 74. Portsmouth: J. of Rom. Arch., 2009. 209–252.
- Haynes, I. «Military Service and Cultural Identity in the Auxilia.» *The Roman Army as a Community*. Red. A. Goldsworthy og I. Haynes. Journal of Roman Archaeology, Supplementary series 34. Portsmouth: J. of Rom. Arch., 1999: 167–175.
- Holberg, E. og Hutchinson, A. *Lenge før byen: Bodøs historie fram til 1816*. Trondheim: Tapir akademisk, 2009.
- James, S. «Large-Scale Recruitment of Auxiliaries from Free Germany?» *Limes 19: Proceedings of the 19th international congress of Roman frontier studies held in Pécs, Hungary. September 2004*. Pécs: University of Pécs, 2005. 272–276.
- Jensen, X. P., Jørgensen, L. og Lund Hansen, U. «The Germanic Army – Warriors, Soldiers and Officers.» *The Spoils of Victory: The North in the Shadow of the Roman Empire*. Red. L. Jørgensen, B. Storgaard og L. G. Thomsen. København: Nationalmuseet, 2003. 310–319.
- Kolendo, J. «L'importation de fourrures du Barbaricum sur le territoire de l'Empire romain.» *Münstersche Beiträge zur antiken Handelsgeschichte* 18,2 (1999): 1–23.
- Lee, A. D. *War in Late Antiquity: A Social History*. Oxford: Blackwell Publishing, 2007.
- Loane, H. J. *Industry and Commerce of the City of Rome (50 B.C.–200 A.D.)*. Baltimore: John Hopkins University, 1938.
- Morris, F. M. *North Sea and Channel Connectivity during the Late Iron Age and Roman Period (175/159 BC – AD 409)*. Oxford: Archaeopress, 2010.

- Rausing, G. «Barbarian mercenaries or Roman citizens?» *Fornvannen: Tidskrift för svensk antikvarisk forskning* 82 (1987): 126–132.
- Slomann, W. «Et nytt romertids gravfunn fra Nord-Norge.» *Viking: Tidsskrift for norrøn arkeologi* XXIII (1959): 1–28.
- Solberg, B. *Jernalderen i Norge: 500 før Kristus til 1030 etter Kristus*. Oslo: Cappelen Akademisk, 2000.
- Southern, P. «The Numeri of the Roman Imperial Army.» *Britannia* 20 (1989): 81–140.
- Storgaard, B. «Himlingøje. Barbarian Empire or Roman Implantation?» *Military Aspects of the Aristocracy in Barbaricum in the Roman and Early Migration Periods: Papers from an International Research Seminar at the Danish National Museum*. Red. B. Storgaard. Publications from the National Museum, 5. København: Nationalmuseet, 2001. 95–112.
- Storli, I. «‘Barbarians’ of the North: Reflections on the Establishment of Courtyard Sites in North Norway.» *Norwegian Archaeological Review* 33,2 (2000): 81–103.
- Storli, I. *Hålogaland før rikssamlingen: Politiske prosesser i perioden 200–900 e.Kr.* Oslo: Novus Forlag, 2006.
- Carnap-Bornheim, C. og Ilkjær, J. «Import af romersk militærudstyr til Norge i yngre romertid.» *Et hus med mange rom: Vennebok til Bjørn Myhre på 60-årsdagen*. Red. I. Fuglestvedt, T. Gansum og A. Opedal. Stavanger: Arkeologisk museum, 1999. 135–148.
- Ward-Perkins, B. *The Fall of Rome and the End of Civilization*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
- Wild, J. P. «Loanwords and Roman Expansion in North-West Europe.» *Archaeology and linguistics* 8 (1976): 57–64.
- Wilmott, T. *The Roman Amphitheatre in Britain*. Stroud: Tempus, 2008.
- Ystgaard, I. *Krigens praksis: Organisert voldsbruk og materiell kultur i Midt-Norge ca. 100–900 e.Kr.* PhD avhandling. Trondheim: NTNU, 2014. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:no:ntnu:diva-24241>

Om forfatteren

Per-Bjarne Ravnå, førsteamanuensis i historie, Universitetet i Nordland. Dr.art. ved Universitetet i Bergen i 2000, med en avhandling om Julius Cæsars politiske taktikk. Forskningsinteresser: Romersk politisk historie, historiefaglig Jesus-forskning og Romerrikets forbindelser med omkringliggende områder. per-bjarne.ravna@uin.no

Latinsk sammendrag

“*Quid boni nobis Boreo-Norvegis Romani fecerint?*” *De conexibus, qui inter Imperium Romanum et Norvegiam maxime Borealem fortasse exstiterint*. Hac symbolā postulatur, ut historici et archaeologi, qui in primam historiam Norvegiae septentrionalis incumbunt, historiam Romanam attentius respiciant. Etiamsi distantia geographica est satis longa, exstant signa manifesta, quibus conexūs inter incolas Norvegiae septentrionalis atque mundum Romanum tempore Romano apparent. Hāc symbolā incumbitur in possibles conexūs Romanos, qui spectant ad sepulcrum quoddam militis notissimi in loco Steigen (in Regione Nordlandicā Norvegiae septentrionalis) situm, quod medio saeculo tertio p.Chr.n. positum esse dicitur. Investigatione non praebentur res repertae extraordinarie novae, sed intellectio amplior et magis fundata illius viri sepulti atque eorum eventuum, quos fortasse expertus est, et insuper conspectus cautus doctusque conexuum possibilium inter mundum septentrionalem atque Romanum.

Engelsk sammendrag

“What Have the Romans Ever Done for Us Here in North Norway?”: On Possible Connections Between the Roman Empire and Northernmost Norway. This article argues that scholars studying the early history of northern Norway should pay more attention to Roman history. Even if the geographical distances were long, there are clear signs of connections between inhabitants of northern Norway and the Roman world during the Roman era. In order to understand these connections scholars also need to study Roman history in its own right. To make this point the article investigates the possible Roman connections of a well-known warrior grave from Steigen (Nordland County, North Norway), dated to the middle of the third century CE. The investigation yields no stunning new discoveries, but aims to contribute to a broader and more well-founded understanding of the buried man and the experiences he might have had, as well as a cautious and informed view of broader connections between the North and the Roman world.

Nøkkelord

Nordlige barbarer, germanske leiesoldater, Nord-Norge og Romerriket, Den romerske hæren, romersk påvirkning, krigsgrav i Steigen, gallisk imperium, Nordnorsk romertid.